

CHIZMA DARSLARIDA IJODIY QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISH

Shafolatov Zokir Javliyevich

Qarshi Davlat universiteti o'qituvchisi

Sharipova Sharofat Nurqobilovna

Qarshi Davlat universiteti magistranti

ANNOTATSIYA

Chizmachilik fani boshqa fanlar qatoridagi fan bo'lishi bilan birga nazariy egallangan bilimni amaliyotda chizib, tasvirlab berishi bilan farqlanadi. Buni amalga oshirish uchun esa mavzuni anglashi, tushuna bilishi, tasavvur qila olishi bilan birga chizmada aniqlik bilan chiza olish ko'nikmasini shakllantirishi lozim. Maqolada maktab ta'limida chizmachilik fanini o'qitishida o'quvchilarning fanga qiziqishlarini uyg'otish, ularning iste'dod va qobiliyatlarini erta aniqlash maqsadida dars davomida o'qituvchi e'tiborga olishi kerak bo'lgan jihatlar va tavsiyalar nazarda tutilgan.

Kalit so'zlar: ijod, ijodiy qobiliyat, qiziqish, fazoviy tasavvur, tafakkur, iste'dod, dizayn, grafik tasvir, loyiha, aqliy mexanizm, kognitiv vazifa, chizma.

ABSTRACT

Drawing is one of the most important disciplines, but it differs in that it draws and describes theoretical knowledge in practice. To do this, he must be able to understand, comprehend, and imagine the subject, as well as develop the ability to draw accurately in a drawing. The article outlines the aspects and recommendations that a teacher should consider during a lesson in order to stimulate students' interest in science and early identify their talents and abilities in the teaching of drawing in school education.

Keywords: creativity, creative ability, interest, spatial imagination, thinking, talent, design, graphic image, project, mental mechanism, cognitive task, drawing.

KIRISH

Ta'limning maqsadlaridan biri har kimga istisnosiz o'z iste'dodi va ijodini namoyish etish imkoniyatini berishdir, bu har bir kishi uchun shaxsiy rejalarini amalga oshirish imkoniyatini anglatadi. Har bir bolada qobiliyat va iste'dod bor. Psixologlar qobiliyatlarning tabiati to'g'risida ham, o'quvchining intellektual rivojlanishi bilan bog'liq "IJOD" tushunchasi haqida ham turli nuqtai nazarga ega.

Ma'lumki, qobiliyatlarning ikki darajasini ajratish mumkin: reproduktiv va ijodiy. Birinchi bosqichda bo'lgan shaxs bilimlarni tez egallash va muayyan faoliyatni

o'zlashtirish, uni namuna bo'yicha amalga oshirish qobiliyatini namoyon qiladi. Ikkinchi darajada, shaxs mustaqil faoliyat yordamida yangi va o'ziga xos narsalarni yaratishga qodir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Psixologik-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish talabalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishning quyidagi asosiy ko'rsatkichlarini aniqlashga imkon berdi:

1) Bilim va malakalarning ma'lum fondi, ularning sifati va umumlashtirish darajasi.

2) O'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish asosidagi aqliy mexanizmlarning rivojlanish darajasi: diqqat, xotira, tasavvur.

Bu fazilatlar samarali fikrlashning asosidir.

3) O'quvchi tafakkurining rivojlanish darajasi, bu asosan u o'quv va kognitiv faoliyat jarayonida amalga oshirishga qodir bo'lgan aqliy harakatlar va operatsiyalarning murakkablik darajasi bilan belgilanadi.

4) Izlanish va ijodiy faoliyat texnikasiga ega bo'lish.

O'quv jarayonini takomillashtirish manbalaridan biri rivojlantiruvchi ta'lim nuqtai nazaridan ma'lum bir tuzatish va takomillashtirishni talab qiladigan mavjud usul va vositalardan foydalanishga yangicha yondashishdir. Shu nuqtai nazardan, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning eng samarali vositasi sifatida kognitiv vazifalardan foydalanishning yangi yondashuvlari katta qiziqish uyg'otadi.

Vazifa kognitiv, izlanish va ijodiy jarayonning boshlanishi, boshlang'ich bo'g'inidir. Tafakkurning ilk uyg'onishi aynan unda ifodalanadi. Biroq, amaliyot shuni ko'rsatadiki, an'anaviy maktabda o'qituvchining monologi 90% ga ustunlik qiladi. Maktab o'quvchilari yangi material bilan tanishishning yangi shakllarini kutmoqdalar, unda ularning faolligi, fikrlashning faol tabiati va mustaqillikka intilishlari mujassamlanishi mumkin. Va bu muammoni hal qilishning ajoyib usuli - bu bolalarning qobiliyatlarini rivojlantiruvchi kognitiv vazifalar, qiziqish va ularni hal qilish istagini oshiradigan vazifalar.

Fazoviy fikrlashning mazmuni fazoviy tasvirlarning vizual qo'llab-quvvatlash (ob'ektiv yoki grafik, turli darajadagi umumiylik va odatiylik) yordamida ularni yaratish asosida ishlashidir. Fazoviy tasvirlarning ishlashi ularning asl mazmuni bilan belgilanadi (geometrik shakl, o'lcham, ob'ektlarning fazoviy joylashuvi tasvirida aks etish); operatsiya turi (ob'ektning holatini, uning tuzilishini ishlash jarayonida o'zgartirish); tasvirning to'liqligi, dinamizmi (undagi turli xususiyatlarning

mavjudligi, ularning izchilligi, harakatchanligi va boshqalar). Fazoviy fikrlashning barcha bu xususiyatlari tasvir bilan ishlash jarayonini aks ettiradi, uning sifat jihatidan o'ziga xosligini aniqlashga, diagnostika maqsadlari uchun juda muhim bo'lgan ushbu jarayonning namoyon bo'lishining yosh va individual xususiyatlarini aniqlashga imkon beradi.

Maktabda ko'plab fanlarni o'rganar ekan, o'quvchilar asosan tekis figuralar tasviri bilan shug'ullanadilar. 7-9-sinflarning ko'p o'quvchilari tekis va fazoviy figuralarni aniqlashda yomon yo'naltirilgan, chunki o'quv jarayonida ular tekislikda ishlashlari, geometriya yoki texnologiya darslarida oddiy figuralar, diagrammalar, jadvallar qurishlari kerak. Ko'pincha, savollarga javob berishda, o'rta maktab o'quvchilari uchburchak va konus, aylana va silindr kabi tushunchalarni ajrata olmaydi.

Yosh o'qituvchi malakali mutaxassis bo'lishi uchun o'z fikrini chizma yordamida to'g'ri va aniq ifodalay olishi, fazoviy ob'ektni uning tekis figuralari, belgilari va raqamlari yordamida tasvirlay olishi kerak. O'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda rasm chizish katta ahamiyatga ega. Chizmachilik 12-14 yoshgacha bo'lgan davrda insonning atrofdagi dunyoni fazoviy idrok etishini rivojlantiradigan yagona maktab fanidir, shundagina o'zida muhandislik iste'dodini ochish mumkin.

Uch o'lchovli bo'shliqda ishlagan chizmada, o'quvchilar boshqacha fikrlashni boshlaydilar, hajmi jihatidan ularning dunyo haqidagi g'oyalari o'zgaradi, bu ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon beradi. Bilimlarni o'zlashtirish jarayoni to'rt bosqichni o'z ichiga oladi: tushunish, yodlash, bilimlarni qoida bo'yicha qo'llash va ijodiy muammolarni hal qilish. Bosqichlar bilimlarni yangi vaziyatlarda qo'llashni talab qiladigan tipik va nostandart vazifalarni tan olish, takrorlash, hal qilish faoliyati bilan bog'liq. Oxirgi bosqichsiz o'quv jarayoni tugallanmagan bo'lib qoladi.

Shuning uchun har bir bo'limning o'quv materialini o'zlashtirish jarayoni tegishli bilimlarni o'zlashtirishga qaratilgan mahalliy propedevtik ijodiy vazifalarni hal qilishni o'z ichiga olishi kerak. Chizish jarayonida talabalar uch o'lchamli ob'ektlarning shaklini o'zgartirish uchun muammolarni hal qiladilar, bu ularga fazoviy fikrlashni rivojlantirishga imkon beradi. Bunga, ayniqsa, quyidagi mavzularni o'rganish yordam beradi:

1. Ob'ektning geometrik shaklini tahlil qilish.
2. Geometrik jismlar sirtlarini ishlab chiqish.
3. Detal chizmalarini o'qish.
4. Kesimlar va kesmalar.

5. Aksonometrik proyeksiyalar bo'yicha qirqimlar.

6. Yig'ish chizmalarini o'qish.

Ijodiy muammolarni hal qilish, masalan, ob'ektning shaklini o'zgartirish, uning fazodagi holatini o'zgartirish katta ahamiyatga ega. Dizayn elementlari bo'lgan topshiriqlar olingan ko'nikmalarni amaliyotda qo'llash, ijodiy fikrlashni o'rganish imkonini beradi. Shaxsning ijodiy salohiyati maktab o'quvchilarini ijodiy faoliyatning turli turlariga jalb qilish orqali rivojlanadi. Aynan shunday faoliyatni tashkil etish zamonaviy o'qituvchining vazifasi, ta'limda faollik yondashuvini hal qilishdir.

Atrofdagi dunyoda, jamiyatda ro'y berayotgan o'zgarishlar, axborot hajmining tez o'sib borishi, unga kirishning turli vositalari zamonaviy maktabdan o'quvchining barkamol shaxsini shakllantirishni taqozo etadi. Bitiruvchilarning zamonaviy jamiyatda muvaffaqiyatli moslashishi uchun nafaqat bilimlarning hajmi va izchilligi, balki ularni amalda qo'llash qobiliyati ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu fikrlashning ma'lum bir turini shakllantirishni, kundalik narsalar, hodisalar o'rtasidagi yangi aloqalarni ko'rish va yangi narsalarni yaratish qobiliyatini talab qiladi.

Biz ilmiy-texnika taraqqiyoti asrida yashayapmiz va hayot o'zining barcha ko'rinishlarida rang-barang va murakkablashib bormoqda; u kishidan fikrlashning harakatchanligini, tezkor orientatsiyani, katta va kichik muammolarni hal etishga ijodiy yondashishni talab qiladi. Ijodiy ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayoni jarayonida o'quvchi ta'lim ob'ektidan teng huquqli sub'ektga aylanishi, ya'ni u nafaqat o'zlashtiribgina qolmay, balki o'rganishi ham, jonli muloqotga kirishishi muhim. Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun e'tibor va qiziqishni faollashtiradigan, o'quvchilarni faol bilish faoliyatiga jalb qiladigan texnologiyalar, o'qitish uslublari va usullaridan foydalanish kerak.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning mustaqil ijodiy ishlarini tashkil etishning eng samarali usullari quyidagilardir: dizayn, loyiha, izlanish, tadqiqot, o'quv dialogi, materialni muammoli taqdim etish. Nostandart chizmachilik vazifalarini hal qilishning eng muhim usullaridan biri - bu kubda uch o'lchamli qismlarni (harflarni) qurishda ayniqsa qiziqarli bo'lgan chizilgan gologramma. Chizilgan gologramma mantiqiy, majoziy, fazoviy, ijodiy fikrlashni shakllantirishga hissa qo'shadi, fikrlashning analitik va kombinatorial tarkibiy qismlarini rivojlantiradi.

Ijodiy faoliyat ijodiy fikrlashni, o'quvchilar shaxsining ijodiy fazilatlarini rivojlantirish uchun sharoit yaratadi (uzoq kuch va intellektual stress, mustaqillik va sabr-toqat, ishlarni oxirigacha yetkazish qobiliyati, to'liq kuch bilan ishlash zarurati, o'z nuqtai nazarini himoya qilish qobiliyati va boshqalar). Maktab o'quvchilarining

ijodiy mehnatining natijasi ularning intellektual faolligining o'sishi, ijobiy hissiy va hissiy tajribani o'zlashtirishi, natijada shaxsning ijodiy salohiyatining rivojlanishini ta'minlaydi.

O'quvchilarning fazoviy tasavvurlarini rivojlantirish va rasm chizishga qiziqishini oshirish uchun ko'ngilochar vazifalardan foydalanish keng samara beradi.

Dizayn faoliyatining elementlari bilan rasm chizish vazifalarini ko'rib chiqsak, biz asosan grafik elementlar haqida gapirayotganimizni ta'kidlash kerak, shuning uchun o'z navbatida chizmani dizayn bilan almashtirish noto'g'ri bo'ladi.

Chizmachilikka eng yaqin ijod turlari sifatida qurilish, arxitektura dizayni va dizayn bilan bog'liq bo'lgan grafik faoliyatni tahlil qilish ijodiy vazifalarni ishlab chiqishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash imkonini beradi.

Ular orasida asosiy o'rinni texnik loyihalash bilan bog'liq vazifalar egallaydi, chunki unga murojaat qilish ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning ko'plab ustuvor yo'nalishlaridan misollar keltirish imkonini beradi. Dizaynni o'rgatishda tavsiya etilgan ma'lum ish turlarini o'rganish shuni ko'rsatdiki, chizish mantig'iga eng yaqin va maktab o'quvchilari uchun mumkin bo'lganlar:

- strukturaning yetishmayotgan bo'g'inini to'ldirish (qo'shimcha dizayn);
- spetsifikatsiyalarga muvofiq loyihalash (mavzu - grafik qo'llab-quvvatlashlar bilan).

O'quv ishlarining sanab o'tilgan turlari chizmachilikni o'qitishni faollashtiradi, chunki ular grafik tasvirlardan foydalanish bilan chambarchas bog'liq. Bundan tashqari, ular sxema bo'yicha yoki o'z dizayni bo'yicha loyihalash bilan solishtirganda nisbatan sodda. Yuqorida tavsiya etilgan o'quv faoliyati mazmunini hisobga olgan holda, arxitektura va dizayn sohasida nafaqat dizayn, balki dizayn elementlari bilan vazifalarni ishlab chiqish mumkin. Ta'lim olayotgan har bir o'quvchining iste'dodi va qobiliyatini o'z vaqtida aniqlash, uni rivojlantirish va ma'lum bir natijaga erishishida maktab o'qituvchisining roli juda katta. Bunda o'qituvchi nafaqat o'z fanining ustasi, balki mohir pedagog, yetakchi, yaqin maslahatchi va psixolog bo'lishi zamon talabidir.

XULOSA

Yuqoridagilardan xulosa qilib shuni ta'kidlashimiz mumkimki, o'sib kelayotgan yosh avlodni bilimli, jur'atli, ma'naviy va jismonan soglom, izlanuvchan va ijodkor bo'lib voyaga yetishida nafaqat ota-ona va o'qituvchi, balki har bir yetuk shaxsning mas'uliyati, ijobiy hissassi bo'lishi zarur.

REFERENCES

-
1. Камолов, И. Б. (2019). ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ ТВОРЧЕСТВА У СТУДЕНТОВ. *Наука и мир*, 3(3), 27-28.
 2. Kamolov, I. B. (2017). Some Stages Associated with Artistic and Creative Activity of Future Jeweler. *Eastern European Scientific Journal*, (1).
 3. Камолов, И. Б. (2015). К вопросу о психолого-педагогических условиях профессиональной подготовки мастера-ювелира при изучении основ композиции. *Молодой ученый*, (3), 780-783.
 4. ИБ Камолов. Особенности развития творческих способностей студентов в протессе профессионального образования - Молодой учений, 2020